

Doba vojny v zázemí hornej Nitry

Vojnové časy prinášajú situácie nepoznané v mierových obdobiach. V dobe 1. svetovej vojny sa zmenil celý život najmä odchodom mužov vo veku od 18 do 50 rokov. Tí, čo ostali, sa snažili maximálne zachovať život v pôvodných kol'ajach. Deti, patriace do škôl, však museli pomáhať nahradiť prácu narukovaných otcov, preto v časoch poľnohospodárskych prác navštevovali výučbu len obmedzene. Často do vojny odišli aj učitelia, napr. v Koši, kde následne v roku 1915 jedna učiteľka mala na starosť 250 žiakov. Prievidzské gymnázium sa krátko pred vojnou rozšírilo z nižšieho na vyššie a v roku 1914/1915 prebehli prvé maturitné skúšky. Všetkým už v máji 1917 Ministerstvo školstva v Budapešti nariadilo zrušenie vyšších tried. Protesty obyvateľov docielili odvolanie príkazu hneď po mesiaci.

Doba si vyžadovala zvýšenú lekársku starostlivosť. Bojnické kúpele slúžili čiastočne svojmu účelu aj v čase vojny. Zároveň boli od jari 1915 všetky priestory určené na vojenskú nemocnicu. Kúpele v tomto čase využívali baníci i ruskí zajatci pracujúci v handlovských baniach, ktorým pobyt platila Bratská pokladnica. Zlá úroveň bývania baníkov v liptáckych barakoch spôsobovala zvýšenú chorobnosť a v spoločných priestoroch sa rýchlo rozšírila tuberkulóza pľúc, črevné infekcie, dokonca i brušný týfus a trachóm. Handlovská nemocnica potrebovala vlastnú lekárňu, no požiadavka na druhú lekárňu bola zamietnutá.

Pomník obetiam 1. svetovej vojny v Nitrianskom Pravne.

Lekári a lekárnici boli z mnohých obcí odvedení. V Nitrianskom Pravne bol provízor lekárne oslobodený od vojenskej služby. Majiteľ prievidskej lekárne lekárnik Strauss narukoval a do príchodu ďalšieho v nej sám, bez magistra, pracoval Janko Alexy, známy maliar a spisovateľ, ktorý tu pôsobil v rokoch 1912 – 1916 ako praktikant. Lekáreň prežila prvú svetovú vojnu a vďaka vojakmi rešpektovanému symbolu červeného kríža i rabovačky na konci vojny. Horšie to bolo v Nitrianskom Rudne, kde lekáreň drancovaniu podľahla a zanikla.

Rabovanie bolo súčasťou vlny nepokojov, ktorá na hornej Nitre vrcholila 1. – 4. novembra 1918. Vrenie vyvolali zlé sociálne pomery na konci vojny v spojitosti so zánikom monarchie a vyhlásením Československej republiky. Výrazný podiel na drancovaní mali zajatci a vracajúci sa frontoví vojaci. Z obchodov a krčiem, prevažne židovských majiteľov, i z Carpathie, boli vyrabované zásoby potravín. Na ochranu obcí sa organizovali strážne skupiny, z ktorých sa na likvidovanie revolučného vrenia v polovici novembra 1918 utvorila národná stráž vyzbrojená zbraňami nitrianskej posádky. Stráž pôsobila do príchodu československého vojska v decembri 1918. V Prievidzi sa v polovici novembra ujala moci odbočka Slovenskej národnej rady s predsedom Dr. Jánom Čvikotom, obvodným lekárom. Okres spravovala do januára 1919, kedy sa okresným komisárom stal Dr. Ján Novák.

Otázka: Aké bolo hlavné využitie kúpeľov v Bojniciach od jari 1915?

Spracovala: Mgr. Jaroslava Kupčoková

©Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Prievidza 2014